

**MANYUWALA U YA NGA TSHIPIḌA 14 TSHA
MULAYO WA ṬHUṬHUWEDZO YA TSWIKELELO YA MAFHUNGO WA 2000, U TSHI
VHALWA NA TSHIPIḌA 4 TSHA MILAYOSIḌWA INE YA TSHIMBIDZANA NA
TSIRELEDZO YA MAFHUNGO A VHUḌE**

MANYUWALA WA PAIA NA POPIA

Heḷi ḷiḥwalwa ḷi wanala na nga nyambo dzi tevhelaho: Tshipedi na Tshizulu (2)

ZWI RE NGOMU

NO.	ṬHALUTSHEDZO	MASIṬARI
-----	--------------	----------

Manyuwala wa ṬhuṬhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A VhuḌe ("POPIA")

1.	NDIVHO YA HOYU MANYUWALA	3
2.	KUVHUMBELWE NA MISHUMO	3 – 4
3.	ZWIDODOMBEDZWA ZWA VHUKWAMANI	4 - 5
4.	ṬHALUTSHEDZO	5 - 6
5.	VHULIVHISI HA KHOMISHINI YA PFANELO DZA VHATHU YA AFURIKA TSHIPEMBE	6 - 7
6.	NDAULO YA MAFHUNGO	7
7.	ṬHALUTSHEDZO YA REKHODO DZO VHULUNGWAHO	7 - 8
8.	REKHODO DZI RE HONE U YA NGA TSHIPIḌA 15 (2)	8
9.	TSHUMELO DZINE DZA ḆEWA MIRADḆO YA TSHITSHAVHA	9
10.	ḆḌILA YA U WANA DZENEDZI TSHUMELO	9
11.	MBADELO DZO TIWAHO	9 – 10
12.	U SHELA MULENZHE KHA U ḆWALA MBEKANYAMAITELE/U SHUMISA MAANḆA	10
13.	ṬHALUTSHEDZO DZA U KHAKHULULA ZWITHU U YA NGA MULAYO KANA U KUNDELWA U DZHIA MAGA NGA NLC	10
14.	MAITELE A U HUMBELA MAFHUNGO U YA NGA PAIA	10 -11
15.	U SHUMISA MAFHUNGO A VHUḆE U YA NGA POPIA	11– 15
16.	ṬHUMETSHEDZO – FOMO DZA PAIA - GURANḆA YA MUVHUSO ḆḌIVHADZO YA REKHODO DZINE DZA WANALA NGA HO LIVHAHO - MBADELO DZO TIWAHO ḆḌIVHADZO YA GURANḆA	16
17.	ṬHUMETSHEDZO – FOMO DZA POPIA	16

1. NDIVHO YA HOYU MANYUWALA

Manyuwala wa Ṭhuṭhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A VhuḆe ("POPIA")

- 1.1 Ndivho dza PAIA ndi u dodombedza maitete ane a tea u tevhelwa nga Muhumbeli na ndila ine Khumbelo ya Tswikelelo ya do dzudzanywa ngayo nga Vhadzudzanyi vha Mafungo; nahone
- 1.2 Dzinwe ndivho dza POPIA ndi u dodombedza ndila ine Mafungo a Vhune a nga shumiswa ngayo; thalutshedzo ya zwiteŋwa zwa Vhane vha Data vhane Mafungo avho a Vhune a Dzudzanywa nga Khamphani khathihi na zwiteŋwa zwa Mafungo a Vhune ane a tshimbizana na vhenevho Vhane vha Data; na vhane vha nga newa Mafungo a Vhune.

2. KUVHUMBELWE NA MISHUMO

- 2.1 Khomishini ya Dzilothari dza Lushaka ("khomishini") ndi tshiimiswa tsha lwa mulayo tsho tikwaho u ya nga Mulayo wa Dzilothari wa 1997 (Mulayo 57 wa 1997) ("Mulayo wa Dzilothari").
- 2.2 Yeneyi Khomishini i langa mishumo yothe ya ofisi ya Khomishini ("NLC") na Gwama la Mbulungelo la Phadaladzo ya Lothari ya Lushaka ("NLDTF"). Yeneyi Khomishini, i tshi shumisana na Khomishinara, i na vhudifhinduleli ha u langa mishumo yayo khathihi na mishumo ya NLDTF na Mazhendedzi a Vhuphadaladzi ("DAs").
- 2.3 Mishumo ya yeneyi Khomishini nga ndila ye ya thalutshedzwa ngayo kha Mulayo wa Dzilothari wa 1997 ndi:
 - 2.3.1 U divhadza Minista nga ha u nea laisente ya u tamba Lothari ya Lushaka; U khwathisedza uri Lothari ya Lushaka na Mitambo ya u Gembula zwi farwa nga ndila yo teaho;
 - 2.3.2 U khwathisedza uri madzangalelo a vhatambi vhothe kha Lothari ya Lushaka a tsireledzwa nga ndila yo edanaho;
 - 2.3.3 U khwathisedza uri masheleni a Lothari ya Lushaka ndi manzhi nga hune zwa konadzea ngaho; U langa NLDTF na u i hwesa vhudifhinduleli;
 - 2.3.4 U vhea ito, u langa na u sala murahu lothari dzine dza vha na mifuda ya vhudimvumvusi vhu sa badelwi, lothari dza phuraivethe, lothari dza tshitshavha na mutambo naho u ufho wo nwalwaho kha khethekanyo 54 ya Mulayo wa Lothari;
 - 2.3.5 U divhadza Minista nga ha phesente dza masheleni ane a do newa u ya nga khethekanyo 26(3) ya Mulayo wa Dzilothari;

- 2.3.6 U divhadza Minista nga ha nḡila ine milayo ine ya tshimbidzana na dzilothari ya khou shuma ngayo na maḡwe mafhungo a nga thungo;
- 2.3.7 U divhadza Minista uri a tike na u shumisa mbekanyamushumo ya vhuḡifhinduleli ha matshilisano musi zwi tshi ḡa kha dzilothari;
- 2.3.8 U langa na u bindudza masheleni o badelwaho Khomishini u tendelana na Mulayo wa Dzilothari;
- 2.3.9 U ita mishumo yo engedzeaho u tendelana na dzilothari ine Minista a nga i ḡea Khomishini;
- 2.3.10 U ita ndugiselelo dze dza ḡwalwa kha laisentse u itela u tsireledza masheleni ane a ḡo winiwa na ane a ḡo phadladzwa;
- 2.3.11 U divhadza Minista nga ha mafhungo naho e afhio ane a tshimbidzana na Lothari ya Lushaka na dziḡwe lothari kana maḡwe mafhungo naho e afhio ane Minista a nga ḡoḡa uri Khomishini i mu divhadze one; nahone
- 2.3.12 Minista wa Mbambadzo na Nḡowetshumo o vhea Bodo nga lwa mulayo uri i livhise na u langa Dzi-DA.
- 2.4 Khomishini i na mihasho i tevhelaho:
- 2.4.1 Ofisi Khulwane ya Khumbelo (Central Applications Office ["CAO"]); Masheleni;
- 2.4.2 Muhasho wa Zwa Vhashumi na Vhulangji; na
- 2.4.3 Tshumelo dza Vhatambi; zwa Vhuhashi na vhudavhidzani na vha nḡa; Tshitshavha na dziḡwe lothari na Tshumelo dza mulayo.

3. ZWIDODOMBEDZWA ZWA VHUKWAMANI

- 3.1 ḡiresi ya tshiḡaraḡa: ḡiresi ya Poswo:
 Block B, Hatfield Gardens P O Box 1556
 Corner Hilda & Arcadia Streets Brooklyn
 Hatfield Pretoria
 Pretoria 0075 0083
 Luḡ: (012) 432 1300
 Fekisi: (012) 432 1387
 Webusaiti: www.nlcsa.org.za

Manyuwala wa ḡuḡḡuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A Vhuḡe ("POPIA")

3.2 Muofisiri wa Mafhungo: _____

Imeili: _____

3.2 Muthusa Muofisiri wa Mafhungo:

Imeili: _____

4. THALUTSHEDZO

4.1 **PAIA** – Mulayo wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo wa 2000 (une kanzhi wa vhidzwa “PAIA”)

4.2 **POPIA** – Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Vhune wa 2013 (une kanzhi wa vhidzwa "POPIA")

4.3 **Milayosiṅwa ya POPI zwi amba** – Milayosiṅwa ine ya tshimbizana na Tsireledzo ya Mafhungo a Vhune ya 2018 nahone i do thoma u shuma nga duvha line la do tiwa nga Ndaulo nga ndivhadzo ine ya do itwa kha Guranda ya Muvhuso.

4.4 **Milayosiṅwa u ya nga Thuthuwedzo ya tswikelelo ya mafhungo** - zwi amba milayosiṅwa ine ya tshimbizana na thuthuwedzo ya mafhungo o gandiswaho kha Ndivhadzo ya Muvhuso ya R. 187 ya la 15 Luhuh 2002 (Guranda ya Muvhuso ya 23119), yo shandulwaho nga Ndivhadzo ya Muvhuso ya R. 1244 ya la 22 September 2003 (Guranda ya Muvhuso ya 25411)

4.5 **NLC** – Khomishini ya Dzilothonari ya Lushaka

4.6 **NDAULO YA MAFHUNGO** – Ndaulo ya Mafhungo (Afurika Tshipembe) ndi tshigwada tsho diimisaho tsho tikwaho u tendelana na Khethekanyo 39 ya Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Vhune, mulayo 4 wa 2013

4.7 **KHOMISHINI YA PFANELO DZA VHATHU** – Khomishini ya Pfanelo dza Vhuthu ya Afurika Tshipembe ndi dzangano la lushaka lo tikwaho uri li tikedze demokirasi ya ndayotewa. Yo diimisela u tuthuwedza thonifho, u pembelela na u tsireledza pfanelo dza vhathu vhothe i sa khethi namana nga matombo. Yeneyi Khomishini i tevhela milayosiṅwa yo vhwaho nga muvhuso

4.8 **DZANGANO LI RE NA VHUDIFHINDULELI** - zwi amba tshiimiswa tsha muvhuso kana tsha phuraivethe kana muthu naho e ufho tshine, nga tshothe kana tshi tshi shumisana na vhaṅwe, tsha khwathisedza ndivho na zwishumiswa zwa u dzudzanya mafhungo a vhone.

Manyuwala wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A Vhune ("POPIA")

4.9 **MUHUMBELI** – Zwi amba: -

- (i) muthu naho e ufho (nga nḁa ha tshiimiswa tsha muvhuso tsho ambiwaho kha phara (a) kana (b) (i) ya ṭhalutshedzo ya “tshiimiswa tsha muvhuso”, kana muofisiri wa muvhuso) ane a ita khumbelo ya u vhona rekhodo dza tshenetsho tshiimiswa tsha muvhuso; kana
- (ii) muthu ane a farela muthu o ambiwaho kha phara ṭhukhu (i).

4.10 **MBADELO YO TIWAHO** - zwi amba mbadelo yo tiwaho ya u gandisa, u ṭoḁa na u lugiselela, na tshifhinga tshi ṭoḁeaho tshine tsha paḁa awara dzo tiwaho dza musi hu tshi khou ṭoḁiwa na u lugiselela rekhodo dzi re na mafhungo o humbelwaho

4.11 **VAT** – Muthelo Nyengedzedzwa kha Zwirengwa

4.12 **PFMA** – Mulayo wa Ndango ya Masheleni a Muvhuso (Public Finance Management [PFMA]), 1999 (Mulayo 1 wa 1999)

4.13 **CEO** – Muofisiri Mulanguli Muhulwane (Chief Executive Officer, [CEO]) ndi mulanguli muhulwane vhukuma kha khamphani

4.14 **DA** – Mazhendedzi a Vhuphaḁaladzi.

4.15 **MUOFISIRI WA MAFHUNGO NA MUTHUSA MUOFISIRI WA MAFHUNGO** – wa, kana malugana na—

(a) tshiimiswa tsha muvhuso zwi amba muofisiri wa mafhungo kana muthusa muofisiri wa mafhungo nga nḁila ye zwa ṭalutshedzwa ngayo kha khethekanyo 1 kana 17; kana

(b) tshiimiswa tsha phuraivethe zwi amba ṭhoho ya tshiimiswa tsha phuraivethe nga nḁila ye zwa ṭalutshedzwa ngayo kha khethekanyo ya 1, ya Mulayo wa Ṭhuṭhewedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo;

4.16 **MUṆE WA DATA** - zwi amba muṅe wa mafhungo a vhuṅe.

5. VHULIVHISI HA KHOMISHINI YA PFANELO DZA VHATHU YA AFURIKA TSHIPEMBE

5.1 Muthu naho e ufho ane a toḡa u shumisa pfanelo naho dzi dzifho dzo ṭalutshedzwaho kha Mulayo wa Ṭhuṭhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo wa 2000 (Mulayo 2 wa 2000) ("Mulayo wa Mafhungo"), a nga wana kopi ya vhulivhisi ha mafhungo kha Khomishini ya Pfanelo dza Vhathu nga nyambo dza tshiofisi dzo bulwaho afho nṭha, kha:

5.1.1 The Human Rights Commission Private Bag 2700

Houghton 2041

Luṭingo: 011-484 8300

Facsimile: 011-484 7149 Webusaiti: www.sahrc.org.za manyuwala wa Ṭhuṭhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo

6. NDAULO YA MAFHUNGO

6.1 Ndaulo ya Mafhungo (Afurika Tshipembe) ndi tshiimiswa tsho ḡiimisaho tsho tiwaho u tendelana na Khethekanyo 39 ya Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Vhuṇe, mulayo 4 wa 2013. I nga fhasi ha Mulayo fhedzi na Ndayotewa nahone i na vhuḡifhinduleli kha Buthano ḡa Lushaka.

6.2 Maṅwe a maanda o ṅewaho Ndaulo ya Mafhungo ndi u vhea iṭo na u khwaṭhisedzwa uri zwiimiswa zwa Muvhuso na zwa Phuraivethe zwi tevhela mulayo na ndugiselelo dza Mulayo wa Ṭhuṭhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo wa 2000 (Mulayo 2 wa 2000), na Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Vhuṇe wa 2013 (Mulayo 4 wa 2013).

7. ṬHALUTSHEDZO YA REKHODO DZO VHULUNGWAHO:

7.1 Mafhungo, a sa wanali na zwenezwo, a nga humbelwa u tendelana na maitete o tiwaho u tendelana na Mulayo wa Ṭhuṭhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo.

7.2 Kopi dza fomo dzo tiwaho uri dzi ḡadziwe u itela u rumela khumbelo dzi nga waniwa kha Vhaofisiri vha Mafhungo kana Muthusa Muofisiri wa Mafhungo wa Khomishini samusi zwo sumbedzwa afho nṭha.

7.3 **Mafhungo o vhulungwaho:**

7.3.1 **Ofisi Khulwane ya Khumbelo**

7.3.1.1 Magavhelo o ṅewa zwiteṅwa zwi tevhelaho: Vhutshila, Mvelele na Madzangano a Vhufa a Lushaka;

7.3.1.2 Mitambo yo Fhamba-fhambanaho na u ḡimvumvusa;

Manyuwala wa Ṭhuṭhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A Vhuṇe ("POPIA")

7.3.1.3 Notsi dza miṭangano ya ndeme ya DA Nyimele dza Khumbelo; na

7.3.1.4 Khuwelelo ya tshitshavha ya khumbelo na fomo dzi ṭodeaho.

7.3.2 Masheleni

7.3.2.1 Mugaganyagwama wo fhiraho na wa zwino Zwitatamennde zwo Odithiwaho zwa Masheleni;

7.3.2.2 Zwidombedzwa zwa vhaṅetshedzi vha thundu na zwishumiswa zwo fhamba-fhambanaho;

7.3.2.3 Maṅwe mafhungo ane a ṭodiwa nga PFMA nga ṅwaha wa u vhiga na u dzudzanya maṅwalwa;

7.3.2.4 Mbekanyamaitele dzo Ṭanganedzwaho dza zwa Masheleni; na

7.3.2.5 Zwidombedzwa zwa Vhashumi vha Banngani

7.3.3 Muhasho wa Zwa Vhashumi na Vhulangi

7.3.3.1 Kuvhumbelwe kwa Dzangano;

7.3.3.2 Zwidombedzwa zwa vhuṅe zwa vhashumi Tshivhumbeo tsha miholo na mbuyelo dza masheleni Phurofaili ya vhashumi vho dzhielwaho vhukando Zwikhala kha Muhasho wa zwa Vhashumi na Mbekanyamaitele ya Vhulangi kha NLC; na

7.3.3.3 Thendelano ya u shumisa thundu na u hadzima masheleni.

7.3.4 Tshumelo dza Vhatambi, Zwa Vhuhashi na vhudavhidzani na vha nṅa.

7.3.4.1 Muvhigo wa ṅwaha;

7.3.4.2 Zwidombedzwa zwa Miraḡo ya Bodo;

7.3.4.3 Zwidombedzwa zwa miraḡo ya komiti Ṭhukhu ya Bodo Mulayosiṅwa;

7.3.4.4 Bugwana dza Khunguwedzo Mafhungo a zwa Vhuhashi; na

7.3.4.5 Mafhungo o ḡowealeho a Vhatambi manyuwala wa Ṭhuṭhuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo.

7.4 Tshitshavha na dziñwe Lothari na Tshumelo dza Mulayo

7.4.1 Fomo dza Khumbelo Thanziela dzo Nwaho Mihumbulo ya Iwa Mulayo Milayosiñwa

7.4.2 Thanziela dza u Shumisa Notsi dza Bodo ya Lothari ya Lushaka; na

7.4.3 Khontiraka na Vhanetshedzi na Vhadisi vha Tshumelo Thendelano dza Magavhelo.

8. REKHODO DZI RE HONE U YA NGA TSHIPIDA 15 tsha PAIA

8.1 Minista, u ya nga Khethekanyo 15(2), u fanela u gandisa kha Guranda ya Muvhuso ndivhadzo ya rekhodo dzine dza wanala nga ho livhaho. Ri ita uri haya mafhungo a re kha hoyu manyuwala a wanale kha thumetshedzo yashu...

9. TSHUMELO DZINE DZA NWA MIRADO YA TSHITSHAVHA

9.1 Khomishini ya Dzilothoni ya Lushaka i dovha ya shuma sa Muñei wa Masheleni a Magavhelo;

9.2 i ñea Madzangano a sa Binduli masheleni uri a ite mishumo ine ya ðo khwinisa vhutshilo ha ðuvha ñiñwe na ñiñwe ha vhathu vha Afurika Tshipembe; nahone

9.3 Magavhelo ashu a livhisa thogomelo khulwane kha masia ane a toða thikhedzo khulwane uri a kone u ita uri hu vhe na nyengedzeo na tshanduko kha zwitshavha zwi shayaho. Nðila ine ra ñea ngayo masheleni i thusa nga maanda siani ña u shandula vhutshilo ha vhathu. Riñe sa khomishini ri livhiswa nga ndaela dzo khwañhaho, dzine dza langa kushumele kwashu na u dededza nðila ine ra ñea ngayo masheleni.

10. NDILA YA U WANA DZENEDZI TSHUMELO

10.1 U itela u swikelela tshumelo kha Khomishini ya Dzilothoni ya Lushaka, khumbelo dzothe dzi tea u livhiswa kha yeneyi Khomishini kha fomo dzo tiwaho dza khumbelo u ya nga zwidodombedzwa zwa vhukwamani zwi re kha siañari 3 ña ñeneli ñiñwalwa.

11. MBADELO DZO TIWAHO

11.1 Zwi nga kha ði toðea uri muthu a badele u itela u vhona rekhodo u ya nga milayo ya PAIA.

Dzenedzi mbadelo dzo ima nga nðila i tevhelaho:

11.1.1 **Mbadelo ya khumbelo** – muhumbeli ha nga badeli tshithu arali a thi khou toða u vhona rekhodo i re na mafhungo awe a vhuñe. Dziñwe khumbelo dzi tea u tshimbidzana na mbadelo i toðeaho, ine zwa zwino ya vha R 35.00;

Manyuwala wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A Vhuñe ("POPIA")

- 11.1.2 **Mbalelo ya tswikelelo** – arali khumbelo ya tendelwa hu tea u badelwa mbadelo ya tswikelelo ya u lifha u gandisa dzirekhodo na tshifhinga tshine tsha paḁa awara nthihi hu tshi khou ḁoḁiwa na u lugiselela rekhodo dzi re na mafhungo o humbelwaho. Arali zwi tshi vhonala uri tshifhinga tsha u lugiselela rekhodo dzi re na mafhungo o humbelwaho tshi nga paḁa awara dza rathi, zwi nga kha ḁi ḁoḁea uri hu bviswe diphosithi ya tshararu tsha mbadelo ya tswikelelo;
- 11.1.3 Mafhungo, nga nḁa ha ane a wanala kha webusaithi, a nga gandiswa nahone bambiri ḁithihi ndi R0.60 hu tshi katelwa VAT na tshitembe; nahone
- 11.1.4 Phambano ine ya vha hone ndi ḁhanziela ya Lothari ya Lushaka, yone i wanala nga R500.00 u katela VAT na tshitembe nahone a hu katelwi mbekanyo dzoḁhe.
- 11.2 U ya nga khethekanyo 111 ya POPIA, minista, u tendelana na khethekanyo 113 nahone o no kwamana na Ndaulo, a nga ta mbadelo dzine dza tea u badelwa nga vhaḁe vha data kha vha re na vhuḁifhinduleli na kha Ndaulo.
- 11.3 Muḁe wa data ane a humbela u vhone mafhungo awe a vhuḁe ha badeli tshithu.
- 11.4 Vhathu vhane vha wana masheleni a re fhasi ha R14 712 nga ḁwaha, arali vhe siho mbinganoni nahone/kana vhathu vhane vha wana masheleni a linganaho R27 192 nga ḁwaha, arali vhe mbinganoni kana vhe na muthu wavho, na vhone a vha badeli musi vha tshi ita khumbelo.
- 11.5 Ri humbela uri ni ḁole ḁhumetshedzo uri ni vhone khethekanyo ya mbadelo dza zwiimiswa zwa muvhuso.

12. U SHELA MULENZHE KHA U ḁWALA MBEKANYAMAITELE/U SHUMISA MAANDA

- 12.1 Khomishini i dzudzanya mbekanyamaitele nahone i shumisa maanda e ya ḁewa one nga Mulayo wa Dziloḁhari nahone i thuswa nga komiti ḁhukhu dzo fhamba-fhambanaho, ngeo tsheo dzi tshi dzhiwa nga CEO na vhaḁwe vhashumi.

13. ḁHALUTSHEDZO DZA U KHAKHULULA ZWITHU U YA NGA MULAYO KANA U KUNDELWA U DZHIA MAGA NGA NLC

- 13.1 Arali NLC ya humbela mafhungo u tendelana na **“POPIA NA PAIA”**, muhumbeli, hu sa athu fhela maḁuvha a 60 nahone a tshi shumisa fomo yo tiwaho nahone o badela mutengo wo tiwaho wa u ita mbilaelo, a nga ita mbilaelo ya nga ngomu malugana na tsheo ya muofisiri wa mafhungo u tendelana na ndugiselelo dza

Manyuwala wa ḁhuḁhewedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A Vhuḁe ("POPIA")

khethekanyo 75 ya Mulayo wa Mafhungo. Arali mbilaelo ya nga ngomu ya itwa tshifhinga tsho tiwaho tsho no pfuka, NLC i do tendela yeneyo mbilaelo uri i dzheniswe arali ha vhone hu na zwiitisi zwi pfallaho.

14. MAITELE A U HUMBELA MAFHUNGO U YA NGA PAIA

14.1 Muhumbeli a nga tendelwa u vhone rekhodo dza NLC arali a swikelela thodea dzi tevhelaho:

14.1.1 Arali muhumbeli a tevhela thodea dzothe dza maitele dzi re kha Mulayo wa Mafhungo dzi tshimbizana na khumbelo ya u vhone yeneyo rekhodo;

14.1.2 Muthu a nga si hanelwe u vhone yeneyo rekhodo nga tshiitisi naho tshi tshifhio tsho bulwaho kha Mulayo wa Mafhungo; nahone

14.1.3 nga nnda ha musu tshi tshi tendelana na POPIA.

14.2 Mufuda wa khumbelo:

14.2.1 Muhumbeli u tea u shumisa fomo yo phrinthiwaho kha Guranda ya Muvhuso (Ndivhadzo ya Muvhuso R187 – 15 Luhuh 2002) (Fomo A) Ri humbela uri ni sedze Thumetshedzo A;

14.2.2 Arali muhumbeli a tshi khou humbetshela muwe muthu mafhungo, zwi tea u sumbedzwa uri yeneyo khumbelo ndi ya muwe muthu [s 18 (2) (f)];

14.2.3 Arali muhumbeli a sa koni u vhala kana u nwa kana e muholefali, onoyo muthu a nga ita khumbelo yawe nga mulomo uri zwi kone u nwalwa fhasi. Nga zwenezwo muofisiri wa mafhungo u tea u dzadza fomo muhumbeli, a mu nee kopi [s 18 (3)]; nahone

14.2.4 Hu na mifuda mivhili ya mbadelo dzine dza tea u badelwa u tendelana na Mulayo wa Mafhungo, mbadelo ya khumbelo na mbadelo ya tswikelelo [s 22:].

14.2.5 Muhumbeli ane a tda u vhone rekhodo ya mafhungo awe a vhone ha badeli mbadelo ya khumbelo. Muwe muhumbeli, ane a si vhe muwe wa mafhungo, u tea u badela mbadelo ya khumbelo.

14.2.5.1 Muofisiri wa mafhungo u tea u divhadza muhumbeli (nga nnda ha musu hu muhumbeli ane a khou tda mafhungo awe a vhone) nga ndivhadzo, a vudze

onoyo muhumbeli uri a badele mbadelo yo tiwaho (arali i hone) hu sa athu saukanywa yeneyo khumbelo;

- 14.2.5.2 Mbadelo ine ya tea badelwa zwiimiswa zwa muvhuso ndi R35. Muhumbeli a nga ita mbilaelo ya nga ngomu, arali zwo tea, kana a i ita khothe a tshi itela u hanedzana na thandela kana u lifha mbadelo ya khumbelo;
- 14.2.5.3 Musi muofisiri wa mafhungo o no dzhia tsheo malugana na khumbelo, muhumbeli u tea u divhadzwa nga ha yeneyo tsheo nga ndila ine muhumbeli a toda u divhadzwa ngayo. Manyuwala wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo; nahone
- 14.2.5.4 Arali khumbelo ya tendelwa hu tea u badelwa mbadelo ya tswikelelo ya musu hu tshi toda, u lugiselelwa, u gandisa na tshifhinga tsho padaho awara dzo tiwaho tsha u toda na u lugiselela rekhodo dzi re na mafhungo o humbelwaho.

15. U SHUMISA MAFHUNGO A VHUṆE U YA NGA POPIA

15.1 U ya nga khethekanyo 14 na 51 ya Mulayo wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo wa 2000 nahone u tshi vhalwa na Khethekanyo 4(1)(C) ya Milayosiṅwa ya POPI ya 2013, u amba nga ha thodea dza Mulayo wa Tsireledzo ya Mafhungo a Vhuṅe wa 2013.

15.2 Khanedzo ya u shumiswa ha mafhungo a vhuṅe u ya nga POPIA

15.2.1 Muṅe wa data a sa toda uri hu shumiswe mafhungo awe a vhuṅe u ya nga khethekanyo 11(3)(a) ya Mulayo, u tea u rumela khanedzo yawe kha dzangano li re na vhudifhinduleli kha **Fomo 1**; nahone

15.2.2 Dzangano li re na vhudifhinduleli kana muthu o vhwaho, u tea u thusa nga ndila ine zwa thodea ngayo, mahala, uri muṅe wa data a ṅwale khanedzo yawe kha **Fomo 1**.

15.3 U humbela u khakhulula kana u thutha mafhungo a vhuṅe kana u laṅiwa kana u thuthiwa ha rekhodo ya mafhungo a vhuṅe u ya nga POPIA

15.3.1 Muṅe wa data ane a tama u humbela uri hu khakhululwe kana hu thuthiwe mafhungo awe a vhuṅe kana uri hu laṅiwe kana hu thuthiwe rekhodo ya mafhungo awe a vhuṅe u ya nga khethekanyo 24(1) ya Mulayo, u tea u rumela khumbelo kha dzangano li re na vhudifhinduleli kha **Fomo 2**; nahone

15.3.2 Dzangano li re na vhudifhinduleli kana muthu o vhwaho, u tea u thusa nga ndila ine zwa thodea ngayo, mahala, uri muṅe wa data a kone u thaphudza **Fomo 2**

Manyuwala wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A Vhuṅe ("POPIA")

15.4 U humbela muṅe wa data uri a tende u shumiswa ha mafhungo awe a vhuṅe u ya nga POPIA

15.4.1 Dzangano ḽi re na vhuḽifhinduleli ḽine ḽa ṽoḽa u shumisa mafhungo a vhuṅe a muṅwe muthu u itela khunguwedzo yo livhaho nga vhudavhidzani ha zwa elekitironiki, u ya nga khethekanyo 69(2) ya Mulayo, ḽi tea u rumela khumbelo uri ḽi ḽuwe thendelo yo ṅwalwaho fhasi nga onoyo muṅe wa data kha **Fomo 4**.

15.5 U rumelwa ha mbilaelo u ya nga POPIA

15.5.1 Muthu ane a tama u rumela mbilaelo yo ṽalutshedzwaho kha khethekanyo 74(1) ya Mulayo u tea u rumela mbilaelo yo raloho kha Ndaulo kha **Tshipiḽa 1 tsha Fomo 5**; nahone

15.5.2 Dzangano ḽi re na vhuḽifhinduleli kana muṅe wa data ane a ṽoḽa u rumela mbilaelo yo ṽalutshedzwaho kha khethekanyo 74(2) ya Mulayo u tea u rumela mbilaelo yo raloho kha Ndaulo kha **Tshipiḽa II tsha Fomo 5**.

15.6 Ndaulo ine ya shuma sa mupfumedzanyi musu hu tshi khou ṽolisiswa u ya nga POPIA

15.6.1 Arali musu hu tshi khou itwa ṽhoḽisiso ya mbilaelo Ndaulo ya dzhia tsheo ya u vha mupfumedzanyi u ya nga khethekanyo 76(1)(b) ya Mulayo nahone ya dzudzanya muṽangano wa u pfumedzana, Ndaulo, nga u ṽavhanya musu zwi tshi konadzea, i tea u ḽivhadza muṅe wa data na dzangano ḽi re na vhuḽifhinduleli ḽine ḽa kwamea kha **Fomo 6** zwi tevhelaho:

15.6.1.1 Tsheo ya Ndaulo ya u vha mupfumedzanyi kha mafhungo; na

15.6.1.2 ḽuvha, tshifhinga na fhethu hune muṽangano wa u pfumedzana wa ḽo farelwa hone.

15.6.2 Ndaulo-

15.6.2.1 i nga ṽanganya mbilaelo dzi sa fani, dzine ha ambiwa uri dzi tshimbizana na u dzhenelela kha mafhungo a tsireledzo ya mafhungo a vhuṅe nga ḽeneḽo dzangano ḽa vhuḽifhinduleli, u itela u dzudzanya mbilaelo nga maitete a fanaho a u pfumedzana;

15.6.2.2 i tea u khwaṽhisedza uri vhatu vhoṽhe vhane vha tea u vha hone kha muṽangano wa u pfumedzana vha ḽivhadzwa hu sa athu fhela tshifhinga tshilapfu, nga ha ḽuvha, tshifhinga na fhethu ha muṽangano;

- 15.6.2.3 i nga hambela mañwalwa othe a tshimbidzanaho na mbilaelo kha vhañe vha data na dzangano li re na vhudifhinduleli; nahone
- 15.6.2.4 i nga haseledza na vhatu nga ho livhaho, nga zwishumiswa zwa elektironiki kana nga dziñwe ndila dzine dza dzhiwa dzo tea.
- 15.7 Arali zwa sa konadzea u fara mutangano wa u pfumedzana, Ndaulo i tea u vhea liñwe duvha nahone i divhadze vhatu vho teaho u vha hone uri vha de kha mutangano wa u pfumedzana.
- 15.8 Ndaulo i tea u ñea thanziela ya u pfumedzana kha **Fomo 7** hu sa athu fhela tshifhinga tshilapfu musi ho no phethwa mutangano wa u pfumedzana.
- 15.9 Arali mbilaelo i songo piringululwa, kana muñwe wa vhenevho vhatu kana vuvhili havho vha songo da kha mutangano wa u pfumedzana, Ndaulo i tea u bvela phanda na u haseledza mbilaelo nga ndila ye zwa talutshedzwa ngayo kha khethekanyo 76 ya Mulayo.
- 15.10 Maitele a u tolisisa hu tshee nga phanda a Ndaulo u ya nga POPIA**
- 15.10.1 Arali Ndaulo i tshi toda u tolisisa mafhungo naho e afhio o talutshedzwaho kha Ndimu ya 10 ya Mulayo, Ndaulo i tea u tevhela zwo ñwalwaho kha khethekanyo 79 ya Mulayo, i tea u divhadza vhatu vhañe vha kwamea kha thodisiso nga ha u ita zwenezwo kha **Tshipida I tsha Fomo 8** i sa athu ita yeneyo thodisiso.
- 15.10.2** Ndaulo i tea u divhadza dzangano li re na vhudifhinduleli line ha do itwa thodisiso nga halo kha **Tshipida II tsha Fomo 8** nga ha mbilaelo kana mafhungo ane ha do itwa thodisiso nga hao, nahone i tea u divhadza dzangano li re na vhudifhinduleli uri li na pfanelo ya u fhindula mbilaelo nga u ñwala vhurifhi kana nga ha mafhungo ane ha khou itwa thodiso ngao nga tshifhinga tsho vhwaho nga Ndaulo.
- 15.11 U dzudzanya mbilaelo u ya nga POPIA**
- 15.11.1 Arali u ya nga mbilaelo kana phindulo ye ya tou ñwalwa ya mbilaelo nga fhasi ha khethekanyo 79(b)(ii) ya Mulayo kana tshifhingi tsha mutangano wa u pfumedzana, zwa vhone uri zwi nga konadzea uri vhatu vhe vha kwamea vha nga dzudzanya mafhungo nahone arali zwo tea, vha wana mañwalwa a re na zwidodombedzwa nga ndila ye zwa talutshedzwa ngayo kha khethekanyo 80 ya Mulayo, Ndaulo i nga haseledza na vhatu nga ho livhaho, nga zwishumiswa zwa elektironiki kana nga zwiñwe zwishumiswa zwine zwa dzhiwa zwo tea u lwela u dzudzanya mafhungo nahone arali zwo tea, u wana mañwalwa a

zwidodombedzwa nga ndila ye zwa talutshedzwa ngayo kha khethekanyo 80 ya Mulayo;

- 15.11.2** Arali tshifhingani tsha maitele o ambiwaho kha mulayosiñwa mutuku (1) Ndaulo ya dzhia tsheo ya u dzudzanya mutangano, Ndaulo i fanela u ita uri nga u tsvhanya nga hune zwa konadzea ngaho, i divhadze muñe wa data na dzangano li re na vhudifhinduleli kha **Fomo 9** nga ha divha, tshifhinga na fhethu hune ha do farelwa hone mutangano wa u dzudzanya mafhungo;
- 15.11.3** Kha mutangano wa u dzudzanya mafhungo, Ndaulo i na maanda a fanaho na a mupfumedzanyi nga ndila ye zwa talutshedzwa ngayo kha milayosiñwa mituku (2) u ya kha (3) wa Mulayosiñwa 8;
- 15.11.4** Ndaulo i tea u ñea tñanziela ya u dzudzanya mafhungo kha **Fomo 10** hu sa athu fhela tshifhinga tshilapfu nga murahu ha divha la u phetha mutangano wa u dzudzanya mafhungo; nahone
- 15.11.5** Arali hu songo farwa mutangano nahone hu songo waniwa manwalwa kana arali vhathu vhane vha kwamea vha songo ya mutanganoni wa u dzudzanya mafhungo, Ndaulo i tea u bvela phanda na eneo mafhungo nga ndila ye zwa talutshedzwa ngayo kha khethekanyo 76 ya Mulayo.

15.12 **Tsenguluso u ya nga POPIA**

- 15.12.1** Khumbelo ya tsenguluso u ya nga khethekanyo 89(1) ya Mulayo i tea u rumelwa kha Ndaulo kha **Tshipida 1 tsha Fomo 11**
- 15.12.2** Ndaulo i tea u divhadza muhumbeli kha **Tshipida II tsha Fomo 11** arali yo dzhia tsheo ya u fara tsenguluso-
- 15.12.2.1 nga u difunela; kana
- 15.12.2.2 nga ndila ye zwa humbelwa ngayo u ya nga mulayosiñwa mutuku (1);
- 15.12.2.3 hu sa athu fhela tshifhinga tshilapfu u bva nga divha le ha dzhiiwa tsheo;
- 15.12.2.4 Tshifhinga tsha tsenguluso tshi do khethwa nga Ndaulo u ya nga nyimele; nahone
- 15.12.2.5 Ndaulo i tea u divhadza muhumbeli kana dzangano li re na vhudifhinduleli (arali hu si muhumbeli) nga ha tsheo yo dzhiiwaho kana maga o dzhiiwaho kana mahumbulele kha **Fomo 12** hu sa athu fhela tshifhinga tshilapfu u bva nga divha le ha dzhiiwa tsheo kana maga kana mahumbulele .

15.13 U vhudza vhatu nga ha zwine zwa khou itea malugana na t̄hod̄isiso u ya nga POPIA

- 15.13.1 Musi hu tshi khou itwa t̄hod̄isiso, Ndaulo i tea u ita uri hu sa athu fhela tshifhinga tshilapfu ho dzhiwa tsheo kana maga-
- 15.13.1.1 i d̄ivhadze muvhilaeli, muṅe wa data (arali e si muvhilaeli) na dzangano ḽi re na vhud̄ifhinduleli nga ha mvelaphanda dza t̄hod̄isiso; nahone
- 15.13.1.2 i d̄ivhadze muvhilaeli, muṅe wa data (arali e si muvhilaeli) na dzangano ḽi re na vhud̄ifhinduleli mvelelo dza t̄hod̄isiso.
- 15.14 N̄divhadzo dzo t̄lutshedzwaho kha mulayosiṅwa muṅuku (1) dzi tea u rumelwa kha d̄iresi yo teaho ya muvhilaeli, muṅe wa data na dzangano ḽi re na vhud̄ifhinduleli u itela u vha d̄ivhadza-
- 15.14.1 kha **Fomo 13** uri a vha nga d̄o rumelwa n̄divhadzo ya lwa mulayo u ya nga khethekanyo 94(a) ya Mulayo;
- 15.14.2 kha **Fomo 14** uri muvhilaeli o livhiswa kha Komiti ya zwa Mulayo u ya nga khethekanyo 92 ya Mulayo;
- 15.14.3 kha **Fomo 15** uri n̄divhadzo ya lwa mulayo yo rumelwa u ya nga khethekanyo 95 ya Mulayo;
- 15.14.4 kha **Fomo 16** uri n̄divhadzo ya lwa mulayo yo khantselwa kana yo fhamba-fhambana u ya nga khethekanyo;
- 15.14.5 kha **Fomo 17** ho itwa mbilaelo malugana na n̄divhadzo ya lwa mulayo ya u khantsela kana u fhamba-fhambana ha n̄divhadzo u ya nga khethekanyo 97 ya Mulayo;
- 15.14.6 kha **Fomo 18** uri mbilaelo yo itelwaho n̄divhadzo ya lwa mulayo yo tendelwa na uri n̄divhadzo ya lwa mulayo yo dzhielwa vhudzulo nga iṅwe u tendelana na khethekanyo 98 ya Mulayo; kana
- 15.14.7 kha **Fomo 19** mbilaelo yo thudzelwa thungo u ya nga khethekanyo 98 ya Mulayo.

16. T̄HUMETSHEDZO – PAIA

- 16.1 **Fomo A** – Fomo ya Khumbelo;
- 16.2 **Fomo B** – N̄divhadzo ya Mbilaelo ya nga ngomu

Manyuwala wa T̄huthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo ("PAIA") Na Tsireledzo ya Mafhungo A Vhuṅe ("POPIA")

- 16.3 **Fomo D** – Fomo ya Khumbelo;
- 16.4 **Guranda ya Muvhuso ndivhadzo ya rekhodo dzine dza wanala nga hu leluwaho; na**
- 16.5 **Mbadelo dzo tiwaho Ndivhadzo ya Guranda**

17. THUMETSHEDZO - POPIA

- 17.1 **Fomo 1** - Khanedzo ya u shumiswa ha mafhungo a vhuṅe;
- 17.2 **Fomo 2** - U humbela u khakhulula kana u thutha mafhungo a vhuṅe;
- 17.3 **Fomo 4** - Thendelo ya khunguwedzo yo livhaho nga vhudavhidzani ha zwa elektironiki;
- 17.4 **Fomo 5 (Tshipiḁa 1 na Tshipiḁa 2)** - Mbilaelo malugana na u dzhenelela kha Tsireledzo ya Mafhungo a Vhuṅe;
- 17.5 **Fomo 6** - Ndaulo i shuma sa Mupfumedzanyi;
- 17.6 **Fomo 7** - Ndivhadzo kha vhatu- U Pfumedzana;
- 17.7 **Fomo 8 (Tshipiḁa 1 na Tshipiḁa 2)** - Ndivhadzo kha vhatu nga ha uri Ndaulo i ṱoḁa u ṱolisisa mbilaelo;
- 17.8 **Fomo 9** - Ndivhadzo kha vhatu: muṱangano wa u dzudzanya mafhungo;
- 17.9 **Fomo 10** - Ṱhanziela ya u dzudzanya mafhungo;
- 17.10 **Fomo 11** - Khumbelo ya tsenguluso;
- 17.11 **Fomo 12** - mvelelo kana tsheo yo dzhiwaho;
- 17.12 **Fomo 13** - Ndivhadzo ya lwa mulayo;
- 17.13 **Fomo 14** - U Livhiswa kha Komiti ya zwa Mulayo;
- 17.14 **Fomo 15** - Khethekanyo 95 ndivhadzo ya zwa mulayo;
- 17.15 **Fomo 16** - Ndivhadzo ya zwa mulayo yo khantselwaho;
- 17.16 **Fomo 17** - Mbilaelo yo itwaho malugana na ndivhadzo ya zwa mulayo;
- 17.17 **Fomo 18** - U sa tevhelwa ha ndivhadzo ya zwa mulayo; na
- 17.18 **Fomo 19** - Ndivhadzo ya u thudzelwa thungo ha mbilaelo.

U wanala ha Manyuwala

Hoyu manyuwala u nga ṱolwa mahala, arali ha itwa ndivhadzo hu tshee nga phanḁa, ofisini ya NLC. Kopi dza manyuwala wa NLC dzi nga wanala kha SAHRC na kha Ndaulo ya Mafhungo.

U ṱanganedzwa

Commissioner - National Lotteries Commission

HO SAINWA HU TSHI ITELWA NLC NGA HELI DUVHA 30 LA June
2021.

